

Tizenhatodik évfolyam.

1902.

3. füzet.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos :

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR,

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
1902.

Tartalom.

- Gróf Karátsonyi Aladár országgyűlési képviselő* (képpel). — Szongott Kristóftól.
- Sziv és korona.* (Gróf Karátsonyi Aladár országgyűlési képviselővé történt megválasztása alkalmából irt költemény). — Ararától.
- Az örmények vesztesége.* (Akrostikon). — Kritsa Rózától.
- Dr. Molnár Antal a ravatalon.* — Sz. K.-tól.
- A párizsi „Pánászér“ szerkesztőjéhez.* (Örmény költemény). — Patrubány Lukácstól.
- Nyilvános köszönet.* — Simay Gergelytől.
- A magyarhoni örmények ethnographiája.* — Hetedik közlemény. — Irta Szongott Kristóf.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Kilencz képviselő.
Magyar nemességi előnevek.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Régi kézirati kodexeinkről.
Örményország és az örmény kérdés.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

A kulturnövények elterjedéséről.
A szarvasgomba értékesítése.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Az olasz király.
A paduai egyetem.
Orosz- örmények.

„Az „*Armenia*“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona, egyes füzet ára 80 fillér.

Gróf Karátsonyi Aladár országgyűlési képviselő.

Háromezer örmény család jött be I. Apafy Mihály fejedelem meghívására (1672. év) Erdélybe. . . És ezen családok közül két évszázad alatt egyik sem emelkedett fel oly magas társadalmi állásra, mint a kiváló Karátsonyi család: ez valódi nagy, maradandó érdemeiért, melyeket a haza körül szerzett, — grófi rangra emeltetett.

Gróf Karátsonyi Aladár.

Ezen kiemelkedett, országszerte tisztelt család egyik érdemdús tagja: gróf Karátsonyi Aladár az, kinek a helybeli szabadelyű párt nagy többsége a képviselőjelöltséget önkényt és szívesen — csakis a közérdeket véve tekintetbe és azon kiváló tulajdonságait, melyekkel a megkülönböztetésre méltó gróf ur másokat oly messze túlszárnyal, — felajánlotta.

A sürgöny, melynek tanuskodása szerint a jelöltséget elfogadta, így hangzik: „Kopár Kristóf pártelnök urnak.

Hálásan vettem sürgönyüket és a részemre felajánlott képviselőjelöltséget elfogadom. Hazafias érdeklődésükért úgy pártelnök urnak, mint elvtársaimnak legmélyebb köszönetemet nyilvánítom. Gróf Karátsonyi Aladár.“

Alig fogadta el a jelöltséget, rögtön a következő nyilatkozatot intézte a „Tisztelt Polgártársak“-hoz:

Tisztelt Polgártársak! Az első szó, melyet Önökhöz intézni óhajtok, a köszönet szava. A minthogy az utolsó szó is, mely

évekkel ezelőtt családom köréből Szamosújvár szab. kir. városához jutott, a köszönet szava volt.

Akkor boldogult édes atyám fejezte ki háláját azért a nagy kitüntetésért, hogy Szamosújvár szab. kir. város díszpolgárainak fényes sorába iktatta. Most pedig nekem jut a szerencse köszönetet mondani azért a megtiszteltetésért, melyben engem részesítettek, midőn a képviselő-jelöltséget nekem felajánlani szivesek voltak.

De tisztelt Uraim szívemnek legőszintébb érzelmeit tolmácsolom akkor is, midőn hálám mellett kifejezést adok annak a büszkeségnek is, mely engemet eltölt, ha arra gondolok, hogy a megtiszteltetés egy oly választó közönség részéről ért, mely politikai jogainak gyakorlásában mindenkor, mint a legnemesebb elvhűség és minden befolyástól ment önállóság mintaképe az egész ország különös rokonszenvével dicselkedhetett. Azt pedig mondanom sem kell, hogy a Szamosújvár szab. kir. város részéről nyerhető megbízatás értékét mennyire emeli az a tekintély, a mit annak az országos szabadelvű politikában az Önök volt képviselője, városunk kiváló s feledhetetlen emlékü szülöttje: dr. Molnár Antal szerzett.

Nemes törekvésnek tartanám tisztelt Uraim, hogy e tekintélynek és értéknek méltó gondozója s a mennyiben szerény erőm és képességem engedik, gyarapítója legyek.

Politikai álláspontomról más alkalommal ohajtok Önök előtt részletesebben nyilatkozni. Most csak annyit, hogy mint Önök is tudják, annak a politikai irányzatnak vagyok őszinte híve, melyet Deák Ferencz lángelke kijelölt s mely most az ő leghivebb tanítványának és tanai letéteményesének vezetése mellett nagy fontosságú kérdésekben s meglehet igen nehéz körülmények között fogja a siker tűzpróbáját kiállani. Így hát megválasztatásom esetén politikai működésemben azoknak az elveknek és meggyőződéseknek leszek tolmácsolója, melyek Önöket újabb alkotmányos életünk kezdete óta mindig a szabadelvű politika zászlója alatt egyesítették s melynek helyességét úgy az ország nemzetközi jelentőségének folytonos emelkedése, mint az állam beléletében mindinkább észlelhető haladás és összhang minden kétséget lefegyverzően igazoltak.

Ennek a haladásnak fényes példáját mutatja Szamosújvár szab. kir. városnak az utóbbi években bekövetkezett nagyszabású fejlődése is.

Jól tudom, tisztelt Uraim, hogy e fejlődésben mily hatalmas része van annak az áldozatkészségnek és lelkesedésnek, melyet e nemes város derék polgársága oly dicséretes fogékonysággal tanusított, valahányszor közművelődési és közgazdasági reformok sikere minden irányú energiának teljes kifejtését kívánta. S éppen, mert nem ismeretlen előttem az Önök buzgósága és ereje, a legnagyobb bizalommal mernék Önökkel egy csatasorba állani mindazon kérdések megoldásában, melyek higgadt megfontolás és a körülmények realis mérlegelése után a város és az ország érdekében

komoly küzdelemre és munkára érdemeseknek fognának bizonyulni. Csak mellékesen említem meg azt az érzelmi momentumot, hogy Szamosújvár érdekeit szolgálva némileg a kegyelet adóját rövöm le azon város iránt, melyben egyik őszám családjába ma is hirdeti a köztük és Önök közt egykor létezett szoros kapcsolatot.

Önök megtették az első lépést arra, hogy az a régi kapcsolat megújuljon. S ha a zászló, melyre szívesek voltak nevémet felírni, diadalt arat, ez a lépés döntő lépés volt. De történjék bármi is hozzám való közeledésüknek kedves emlékéért lelkemből semmi sem törülheti ki, ezt én ott mindig hálásan fogom megőrizni s ezzel a hálával eltelve s vállalatukhoz erőt és kitartást kívánva maradok igaz hívők Budapesten, 1902. évi január 30. Gróf Karátsonyi Aladár.

A szerencsés jelölésről a miniszterelnököt is értesítették, ki sürgönyünkre ezt válaszolta: „Szíves üdvözléteket őszintén köszönöm. Széll.“ — Podmániczky báró pedig ezeket írja pártelnökünknek: „A szívélyes megemlékezésért köszönetet mondva jelentem, hogy gróf Karátsonyi Aladár jelöltetését tudomásúl veszi a szabdelvű párt.“

Most a pártgyűlés megkérte a grófot, hogy jöjjön le falaink közé; mire ez a válasz érkezett: „Vasárnap (febr. 2.) szeretett körükbe érkezem. Gróf Karátsonyi Aladár.“

Erre „falragaszokon tudatta a pártbizottság, hogy gróf Karátsonyi Aladár vasárnap reggel Szamosújvárra érkezik. A távirat vétele után pártgyűlés volt, melyen megállapították a vasárnapi programot és a fogadtatás modozatait. E szerint a jelöltet Kolozsvártt Kopár Kristóf pártelnök fogja fogadni a vasárnap reggel Kolozsvárra érkező gyorsvonatnál. Innen Szamosújvárra jönnek s a jelölt kíséretéhez Nagy-Iklódon a választó polgároknak egy husztagú küldöttsége fog csatlakozni. Szamosújvárra való érkezés alkalmával a vonatnál diszküldöttség és a városi polgárság zászlók alatt várja gróf Karátsonyit, kit Ábrahám Zachar városi tanácsos fog üdvözölni.“ („Újság“ febr. 2, 32 szám).

F o g a d t a t á s. „Tetőpontra emelkedett az izgalom és a lelkesedés a szamosújvári választó-kerületben. Febr. 2-án reggel 9 órakor érkezett meg gróf Karátsonyi Aladár Szamosújvárra és ez az eseményszerű látogatás általános lelkesedésben tartja a város egész polgárságát. A gróf Karátsonyi család ősei Szamosújvártt éltek, itt alkották maig is fennálló nemeslelkű intézményeiket s épen azért a tegnapi lelkes ovatiót a szeretet és kegyelet érzései is emelték.

Mikor a vonat a pályaudvarra beérkezett, a beláthatatlan néptömeg „Éljen“ riadalban tört ki. Zászlókat lobogtattak, virágot szortak gróf Karátsonyi elé, ki az előtt a tisztelgő választó polgárok küldöttségét szívélyes beszéddel fogadta. A vonat elindulása után gróf Karátsonyi kocsira ült és a város polgárainak riadó éljenzései

közepette hajtatott Áján Lukács alelnök lakására. A kocsis a nagy néptömeg miatt csak lépésben volt képes haladni s szinte félóra telt el, míg a jelölt lakására érhetett. Itt az önképző fuvózenekar ifj. Czetz Manó vezetése alatt különböző darabokat játszott, miatt az ezerekre felszaporodott néptömeg mindegyre a gróf Karátsonyi nevét hangoztatta.

Jó félóra telt el, míg a nagy tömeg oszladozni kezdett. Előbb azonban gróf Karátsonyi megjelent az ablaknál és megköszönte a páratlanul szíves fogadtatást.

Kilencz óra után a főtéri örmény kath. templomban istenitiszteletet (szent-mise) hallgatott gróf Karátsonyi s ennek végzetével látogatást tett Szabó János gör. kath. püspöknél, Bárány Lukács kanonok-plebánosnál, Tódorfi Lukács polgármesternél; továbbá megtekintette a gör. kath. seminarium^o-ot, mely a Karátsonyiak ősi háza volt, és az „Institutum Karátsonyanum^o-ot. Délután 1 órakor Áján Lukács alelnök házában közebéd volt. („Ujság“ febr. 3, 33 sz.)

Programmbeszéd. „Délután 3 órára volt jelezve a gróf Karátsonyi Aladár programmbeszéde, melynek meghallgatására nagyszámú előkelő közönség töltötte meg a „korona“-szálló emeleti dísztermét. Két órakor már alig lehetett a terembe bejutni, úgy, hogy a közönségnek több mint felerésze helyésze miatti a folyosón volt kénytelen szorongani. (Egy többtagú bizottság ment kocsikon lobogó-díszben a gróf után, kinek szállásán a bizottság elnöke: Szongott Kristóf előbb kimondhatlan örömeinek adott kifejezést a felett, hogy nagybecsű látogatásával megtisztelte városunkat, azután a választó polgárság nevében kérte a gróft, hogy programmbeszédének megtartása végett fáradjon fel a „korona“-szálló dísztermébe). Kevéssel három óra után megjelent gróf Karátsonyi a közönség orkászere, „éljen“ és tapsriadalai között.

A választók nevében Esztegár Gergely örmény kath. áldozár igen szép, rövid beszéddel üdvözölte a polgárság nevében, mire gr. Karátsonyi megkezdte programmbeszédét.

Hangsúlyozta, hogy feltétlen hiva annak a politikának, melyet Széll Kálmán képvisel. Abban az esetben, ha a viszonyok úgy alakulnának, hogy az önálló vámterület mindenképpen kedvező közgazdasági előnyöket biztosítana az ország részére, egy pillanatig sem fog habozni, hogy maga is szószólója legyen ezen törekvésnek. A tisztviselők fizetés-rendezésének ügye, beleértve a tanárokat és tanítókat, megtalálja benne támogatóját. Ugyszintén a római és gör. kath. kongrua rendezése, melynek kérdésével már ezelőtt is foglalkozott. Ez után áttért a város jövőjét érdeklő kérdések fejtegetésére, az egyes problematikus városi ügyek megoldásának módzataira, mely alkalommal minduntalan nagy és lelkes éljenzés szakította meg szavait.

A programbeszéd végeztével Finta Ferencz főgymnasiaumi tanár üdvözölte s ezután a gyűlés gróf Karátsonyi éltetésével szétoszlott. Soupe, gazdag fogásokkal Aján Lukács házában volt. Este a közönség fáklyás-zenét rendezett a tiszteletére, 9 órakor pedig kikísérte a pályaudvarhoz, honnan a szamosvölgyi-vasút különvonata vitte gróf Karátsonyt Budapestre. („Ujság“ 33 sz. febr. 3.)

A döntő nap. A hetek óta tartó heves előcsatározás után, végre ma (febr. 4) a döntő küzdelem megvívására került a sor s ez gróf Karátsonyi fényes győzelmével végződött. Tegnap este már tömve volt gróf Karátsonyinak a „korona“-szálló emeletén elhelyezett párttanyája. Nagy lelkesedés, kortes noták éneklése mellett beszélgettek a párhivek s latolgatták a másnapi választás esélyeit. A párttanya alatt levő vendéglő helyisége is erősen látogatott volt s az oda be-betekintő szavazók vidám zeneszó mellett koczcintgattak szeretett jelöltjük győzelmére. . .

Karátsonyi párhiveinek lelkesültségét nagyban fokozta az a három sürgöny, melyet a párt az est folyamán Budapestről kapott. E sürgönyökben Széll Kálmán miniszterelnök s Podmániczky báró, a szabadelvűpárt elnöke feleltek sürgönyeikre s őszinte meleg hangon üdvözölték gróf Karátsonyi hiveit.

A harmadik sürgönyt gróf Karátsonyi Aladárné, a jelölt neje küldte a választók sürgönyüdvözlétére, férje pártvezéreinek, melyben őszinte köszönetet mondott Szamosújvár polgárainak azért a pártlanul szíves fogadtatásért, melyben férjét vasárnap (febr. 2.) részesítették, s kitartást, győzelmet kívánt a pártnak.

A választás kezdete. Pont nyolcz óraker a városháza tanácstermében megalakult a választási bizottság, melynek elnöke Voith Miklós, jegyzője Moldován Simon volt. Bizalmi férfiak voltak gr. Karátsonyi részéről: dr. Fogolyán Tivadar ügyvéd és Ábrahám Zachar városi tanácsos; Gajzágó Ferencz részéről: Bányai Gyula és Kovács Ákos ev. ref. lelkész. Voith Miklós elnök az ajánlatok beadására félkilencz óráig tartó határidőt tűzött ki, mely idő alatt két ajánlat érkezett be. Az egyik gróf Karátsonyi Aladáré, a másik Gajzágó Ferenczé. A szavazás 9 óraker vette kezdetét. A szavazás kezdete után fél órával a szavazatok állása következő volt:

Gróf Karátsonyi 31, Gajzágó 40. Tiz óraker a szavazatok aránya ez: Gróf Karátsonyi 108, Gajzágó 51. Tizenegy óra előtt pár percczel gróf Karátsonyi szavazatai rohamosan növekedtek. Az utolsó stadiumban a két párt szavazatai így állottak: Gróf Karátsonyi 164, Gajzágó 71; Gróf Karátsonyinak épen száz szavazója volt még hátra. Ekkor azonban egy váratlan fordulat történt. Gajzágó levelet intézett Voith Miklós választási elnökhöz, melyben kijelentette, hogy visszalép a jelöltségtől. Pont 11 óraker aztán beszüntették a szavazást és az összegyűlt néptömeg mámoros lelkesedése között tudatták az eredményt, hogy gróf Karátsonyi Aladár egyhangúlag megválasztatott Szamosújvár szabad kir. város képviselőjévé. („Ujság“ 35 sz. febr. 5).

Győzelem után. Az eredmény kihirdetése a főtéren összesereglett nagy tömegben óriási lelkesedést s éljenzést idézett elő. A kaszinó erkélyén időző hölgyek zsebkendő-lobogtatással adtak kifejezést az eredmény felett érzett örömüknek. A választók zenekar kíséretében tüntető körmenetre indultak s a város összes utczáit bejárván, hangos „éljen!-zajjal adták hirül mindenkinek gróf Karátsonyi megválasztását.

E helyen ki kell emetnünk azt a kellemesen meglepő körülményt, hogy daczára a heves izgatottságnak, melylyel az erősnek vélt, küzdelem lefolyt; daczára annak, hogy országos vásár napján történt a választás, — a városban és a pártok között mindenütt páratlan rend és tapintatos fegyelem uralkodott. Első sorban ezért köszönet illeti a pártelnököket; de elismerés illeti a város intelligens választóit is, kik a választás izgalmaít leküzdvé a legnagyobb higgadsággal harczoltak jelöltjeik mellett.

A választás eredményéről a pártbizottság sürgönyileg értesítette gróf Karátsonyi Aladár képviselőt (Budapest), Széll Kálmán miniszterelnököt, báró Podmániczky Frigyeszt és báró Bornemissza Károly főispánt. („Ujság“ 35 sz. febr. 5.)

Ezekre a táviratokra a következő válaszok érkeztek:

„Nagyságos Kopár Kristóf urnak. Mély és meg nem szünő hálával vettem tudósítását megválasztatásom felől. Fogadja Nagyságod első sorban és összes pártfeleink szívből fakadó köszönetemet és szavamat arra, hogy a mily büszkeséggel tölt el engemet Szamosújvár városát képviselhetni, oly hű és igaz ragaszkodással városom iránt fogom hazafias kötelességemet mindig teljesíteni. Gróf Karátsonyi Aladár.«

Tódorfi Lukács polgármesternek pedig így válaszolt:

„Szives üdvözlétét őszinte köszönettel és azon biztosítással fogadom, hogy városunk hű fia és a polgárságnak — tehetségemhez mérten — igaz támogatója leszek. Karátsonyi Aladár.«

A szabadelvű párt elnöke Budapestről a küldött tudósításra így felelt:

„Nagy örömet és megnyugvást okozott a szabadelvű pártban gróf Karátsonyi Aladár-, a szabadelvű párt hű tagjának oly nagy többséggel történt megválasztása. A köszönet és elismerés első sorban Nagyságodat, mint a párt elnökét illeti, a ki képes volt az annyira felzavart kedélyek daczára, erélyes győzelem elé vinni az igaz szabadelvűség zászlaját. Podmániczky pártelnök.«

Végre gróf Zichy Jenő a kereskedők és iparosok-testületének sürgönyére ezt a választ küldötte:

„Osztozom lelkemből örömükben. Karátsonyi önök érdekeit igazán komolyan fogja képviselni. Üdvözlettel Zichy Jenő.«

A megbízó-levelet a központi bizottság Budapestre küldötte el az érdemes grófnak, ki febr. hó 23-án jött le szeretett választói közé, hogy fényes megválasztatásáért szives köszönetet mondjon.

Szongott Kristóf.

Sziv és korona.

— Karátsonyi Aladár gróf orsz. képviselővé történt megválasztása alkalmából. —

Ha napkelet felől
Hoz hirt a röpke szél,
Magyar-örmények közt
Csodás dolgot regél.

Költői szivrománéz
Ragyog Ámor nyilán. . .
Legendás hőse volt
A délezeg Kráczsián.

Örmény királyi vér
Dobbantá hő szivét,
Angyalszép örmény lány
Büvölte el szemét.

S ifjonta lángjáért
Az Ararát mellett,
Koronát és bibort
Oly boldogan feledt.

Szerelmet hogy cserélt
Jogar s a fény helyett,
A régi törzs kihalt,
Az új virúlni kezd. . .

És szájról-szájra kél
A néphit nyomdokán,
Hogy gróf Karátsonyi n k
Ősapja: Kráczsián.

Erdélyig üldözött
Örmény telep fölé
Emelkedik e név,
Mely jót tesz örökké.

Családi fészke most
Védőnek kérte őt,
S a főur meghajolt
A nép szava előtt.

Tündérkirályfiként
Nemes vágygyal teli,
Még hódított hívét
Keblére öleli.

A Nemtő áldást küld
Legott a Magasból,
S böles látnoki ajkán
Az intő jóslat szól:

„Szamosujvár! pajszúl
Használd a hagyományt,
S virúlni fogsz az ős
Intézmények nyomán.“

„Más hely fölött vonzón
Ugy gyöz e föld öle,
Egy hű fajnak ha lesz
Valódi tüköre.“

„Varázstükrünk felől
A hir majd szárnyat ölt,
S hazát és nemzetet
Dicsőséggel betölt.“

Ragyogjon fel tehát
Az ősi kegyelet,
Mit megzománczozott
Karátsonyi gróf most,
És annyi honfi tett.

Áraráti.

Az örmények vesztésege.

— Akrostikon. —

*Mindenki szeretett s nagyrabecsült téged,
Oh mert jó szived volt és fenkölt a lelked!
Lankadatlan' s buzgón munkáidat végzéd;
Nem tagadtad meg te kérését senkinek:
Áldva emlegetnek mindig a szegények.
Rajongtúl a szépért, jóért és nemesért!*

*A babérkoszorút te megérdemelted:
Nagybecsű munkáid fentartják nevedet!
Távozásod igen nagy ürt hagyott hátra,
A te elvesztésed lelkünknek fájdalma. . .
Legyen áldott mindig az emlékezeted!*

Kritsa Róza.

Dr. Molnár Antal a ravatalon.

Azt, mit folyóiratunk február havi füzetében közre adtunk néhai felejthetlen jó barátunkról, még megpótoljuk a következőkkel:

A díszes ravatalt az elhunyt képviselőnek könyvtárszobájában állították fel, hol a közélet kitünőségei közül többen keresték fel a ravatalt.

Az alatt a következő részvét-nyilatkozatok érkeztek az elhunyt özvegyéhez:

A szabadelvű pártkörtől:

Mélyen tisztelt, nagyságos asszonyom!

A legmélyeb megilletődéssel veszünk tudomást szeretett férjének a mai napon bekövetkezett gyászos elhunytáról.

Az elhunyt sok, hosszú éveken át volt közszeretettben álló, munkás, tevékeny tagja az országos szabadelvű pártnak, kinek kidőlte mindnyájunkat őszinte, mély fájdalommal érint.

Ezen őszinte fájdalomunk és részvétünknek kívánunk nagyságod előtt kifejezést adni. Mély fájdalommal találjon némi enyhülést abban, hogy mindnyájan nagyságoddal érezzük.

Kiváló tisztelettel

készséges híve

Podmániczky Frigyes pártelnök.

Nyegre László pártjegyző.

Lukács László pénzügyminisztertől:

Nagyságos asszonyom!

Mély sajnálattal értesültem azon súlyos csapásról, mely nagyságodat nagyrabecsült férjének, kedves képviselőtársamnak, elhunytá által érte. Engedje meg nagyságod, hogy fájdalomában való legőszintébb részvétemnek e sorokkal kifejezést adhassak.

Kiváló tisztelettel

Lukács.

Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter a következő tartalmú táviratot küldte:

Nagyságos özv. Molnár Antalné Urasszonynak.

Nagyérdemű férje elhunytá alkalmából fogadja igaz, mely részvétemet.

Wlassics.

Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter levélben is condoleált, melynek tartalma a következő:

Nagyságos asszonyom!

Mély megilletődéssel, most értesültem, hogy kedves férje, az én 32 év óta jó barátom, kiszenvedett.

Fogadja őszintén érzett igaz részvétemet e csapás fölött, mely nemcsak Nagyságodat és becses családját, de a hazát és számos barátait is érte.

Legyen meggyőződve, hogy mindnyájan hiven ápolni fogjuk emlékét és én kész szolgája maradok szeretett családjának.

Az Isten hatalmas és jósága segítse, vigasztalja Nagyságodat és egész családját.

Igaz hive

Hegedüs Sándor.

Kautz Gyula részvétirata így hangzik:

Nagyságos Asszonyom!

Mély megilletődéssel és legfájdalmasabb részvétellel veszem én is halálhíret igen tisztelt jeles és méltán országos nevű férjének; a kiből egyikét legszívélyesebb baráti viszonyban velem állott volt tanítványaim és képviselő-kollégáimnak gyászoltam. Kívánom teljes szívemből, hogy Nagyságos Asszonyom a nagy csapást, mely tisztelt családját érte, kellő lelki erővel elviselni képes legyen.

Kitünő tisztelettel

Kautz Gyula.

Berczik Árpád részvétlevele:

Nagyságos Molnár Antalné urnőnek!

A legnagyobb részvétellel értesültünk a gyászesetről, mely derék férje halálával érte. Végtelen csapás ilyen mindenképen kifogástalan férjet és apát elveszteni. Őszintén osztozkodunk bánatában.

Berczik Árpád és neje.

Nagyságos Asszonyunk!

Szívünk mélyeig meghatva s fájdalomtól megrendült kebellet vettük hírét a gyászos eseménynek, mely Nagyságodat hön szeretett férjének, városunk hű fiának s országgyűlési képviselőjének elhunytával sujtotta.

Megremeg szívünk a lesujtó csapástól s nem lelünk vigasztaló szavakat, melyekkel Nagyságod végtelen fájdalmának enyhítéséhez hozzájárulhatnánk. Ki is volna képes most szavakkal vigaszt nyújtani, midőn hű férjeért ölti fel Nagyságod a gyászfátyolt s felejtethetlen élettársát siratja, ki míg élt, minden pillanatával övének jólétén csüggött, határtalan szeretetével s nemes lényének varázsával aranyozta be családjának életét.

De a fájdalom, mely Nagyságod szívét átjárja, a miénk is. Ott ül az mindnyájunk lelkében; ott remeg könyűje szemünkben és súlya alatt mi is megtörtén siratjuk veszteségünket!

Tőlünk, szülővárosából indult ki ő, mint reményteljes ifjú életpályájára s mindnyájunk szeme állandóan rajta függött dicsőteljes pályafutásán. Büszkeségtől emelkedett keblünk, midőn tántoríthatlan s önzetlen hazafiságával, ragyogó elméjének tudásával s páratlan munkabírásával a közügy hatalmas bajnokává, a tudomány és irodalom hazaszerte, sőt külföldön is elismert zsenialis képviselőjévé emelkedett.

Most már megszűnt dobogni a nemes szív, mely övéiert mindig lángolóan égett; elpihent a kéz, mely hazájának, szülővárosának és barátjainak érdekeiért dolgozni mindvégig nem szűnt meg!

Találjon nyugalmat megdiesöült lelke oda fenn, Nagyságodnak s a mélyen sujtott családnak fájdalmát pedig a bánat és szomorúság e nehéz napjaiban enyítse a tudat, hogy mérhetetlen gyászában Szamosújvár város közönsége polgárainak egyetemével osztatlanul s szívének egész melegével részt vesz.

Fogadja Nagyságod mellékelt közgyűlési határozatunkat, melyet a dicsöült emlékének megörökítésére hoztunk.

Szamosújvár sz. kir. város képviselőtestületének 1902. évi január hó 6-án tartott rendkívüli közgyűléséből

Nagyságodnak alázatos szolgálai: Szamosújvár szab. kir. város közönsége

Tódorfi Lukács polgármester.

Osztíán Kristóf főjegyző.

Kivonat

Szamosújvár sz. kir. város képviselőtestületének 1902. évi január hó 6-án tartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

Szám 2—1902 közgy.

Elnök polgármester bemutatja dr. Molnár Antalnénak Budapesten feladott s férjének dr. Molnár Antalnak, városunk országgyűlési képviselőjének január hó 6-án reggel 8 órakor bekövetkezett

elhunyta tudató távsürgönyét a következő jelentés és előterjesztés kísérelében:

„Habár nem volt váratlan, de mégis mélyen megrendítő az a nagy csapás, mely Szamosújvár városát s az egész országot a mindnyájunk által őszintén szeretett s nagyérdemű országgyűlési képviselőnk dr. Molnár Antal urnak a mai napon reggeli 8 órakor bekövetkezett elhunytá által sujtotta.

Mindnyájunk, az egész ország, sőt a külföld előtt is ismertek azon érdemek, melyeket hosszas közpályáján, 30 éves képviselősege alatt és az írói pályán szerzett s ha büszkéek voltunk rá életében, adjunk kifejezést ezen érdemek feletti elismerésünknek halála után.

Épen ezért nemesak illőnek, de kötelességemnek tartottam a tekintetes képviselőtestület sürgős egybehívását, hogy tanácskozzunk a módokat felett, mit ezen mindnyájunkat annyira megrendítő szomorú eset alkalmából tennünk kell, s kifejezést adjunk azon szeretetteljes igaz részvétnek, melyet a megboldogult s tisztelt családja iránt érzünk.

Részemről bátor vagyok indítványozni:

Mondja ki a tekintetes képviselő-testület határozatilag, hogy 1) a megboldogultat saját halottjának tekinti, a temetést Budapesten saját költségén rendezi és a halottat Szamosújvárra lehozatva, az itteni kath. sírkertben dízsírhelyen temetteti el, — mindezekre nézve pedig az engedélyt a bánatos özvegyhez intézendő részvét-táviratban kikéri; 2) a temetésen küldöttség által képviselteti magát s a koporsóra koszorút helyez; 3) a mélyen sujtott özvegyhez részvétiratot intéz; 4) a város nevében külön gyászjelentést bocsájt ki.“

A fájdalom és szomorúság legmélyebb érzésével veszi tudomásul a közgyűlés városunk hű fiának: szeretett országgyűlési képviselőnknek s a hazai örménység diszének bejelentett elhunytát s méltó kifejezést adandó érzelmeinek, a polgármester által előterjesztett indítványokat teljtartalmúlag elfogadja s elhatározza, hogy elhunyt jelesünk emlékét, melyet dicsőséggel befutott életpályája által mindnyájunk kebelében feledhetlenné tett: jegyzőkönyvileg megörökíti. Egyszersmind a polgármesteri indítványok kiegészítéséül a gyászoló városi közönséget Budapesten képviselő bizottságot Tódorfi Lukács polgármester elnökle alatt Duha Kristóf tanácsos és Kepri József aljegyző személyeiben megalakítja, e bizottsághoz való esatlakozásukat Gajzágó Ferencz, Florián János, Esztegár László, Novák Lajos, Aján Lukács, Tüzes Tódor, Turesa Lukács, Esztegár Gerő, Papp Márton, és Feldmán Jakab képviselőtestületi tagok a közgyűlésnek bejelentvén.

Felkéri továbbá a közgyűlés Esztegár Gerő képviselőtestületi tagot, hogy városunk elhunyt nagy fiának temetése alkalmával sírja fölött gyászbeszédet tartson.

Végül megbizta a közgyűlés Ábrahám Zachar tanácsnokot, mint polgármester-helyettest, hogy az itteni temetésnek előkészítése és rendezése iránt minden irányban megfelelően intézkedjék. Kiadta Osztián Kristóf főjegyző.

Nagyságos Asszonyom!

Husz éven át részesültem abban a szerencsében, hogy Nagyságodnak elhunyt kedves férjével, mint az országgyűlés hivatalnoka, érintkezhettem. Nagy jellemét, melyben a Háznak élő lelkiismerete lakott, módomban volt megismerni és a hazáért, valamint családjáért égő szívét, úgyszintén aranyos kedvének meleg sugarait sokszor közelről éreztem én is. Kora elhunytát megsirattam, dicső emlékét örökké meg fogom őrizni lelkem mélyén. Különösen drága erekléként zárom szívembe azokat a benyomásokat, melyeket tudományos munkásságom terén nyertem a kiváló férfitől, a ki minden nemzeti ügyért lelkesen érdeklődött. Fogadja Nagyságos asszonyom őszinte, igaz részvétem kifejezését, s ezt a kis költeményt, melylyel fajdalمامon némileg nyihittem. . . Vikár Béla gyorsíró-revisor, író.

Molnár Antal

†

Míg élt, egy percz nyugalma sem volt;

Lesz most elég, ad azt a sírbolt,

A dolgos agy pihenni fog.

Az a vidám, becsületes szem,

A szípkázó, fürge szellem

Már nem ragyog, már nem lobog.

Elment. Hű lelke oda ment be

A legfelső, nagy parlamentbe.

Öt jegyzi a szőlők nevét.

„Jme, egy tiszta, hasznos élet,

Mely a hazáért lánggal égett!”

Klió így jegyzi az övét.

V. B.

Nagyságos Asszonyom!

Az „Otthon” írók és hírlapírók köre nevében, a mely egyik legrégebb, legbuzgóbb és legszimpatikusabb tagját gyászolja Molnár Antalban, a kinek halála annyi szerető szívnek okoz bánatot, — őszinte részvétnak vagyok tolmácsolója a veszteségért, a mely Nagyságodat érinti a legfájdalmasabban. De ebben a fájdalomban osztozunk Nagyságoddal mindannyian, a kik hosszú évek óta együtt dolgoztunk a megboldogulttal, láttuk kötelességtudását, a mely

például szolgálhatott mindenkinek, megbecsültük eredményes munkáját és szerettük jó szívét. A jóságos Gondviselés és mindnyájunk részvéte enyhítse Nagyságod fájdalmát és az a tudat, hogy a megboldogult emlékét hiven megőrzi sok szerető szív.

Az „Otthon” őszinte részvéteinek tolmácsolásával maradok Sajó, az „Otthon” titkára.

A nemzeti színház igazgatójától.

Nagyságos Asszonyom!

Engedje meg nekem is, a kit drága halottja gyermekkoromtól kezdve barátságával tisztelt meg, hogy őszinte fájdalommal vegyek részt nagy gyászában.

Az Uristen vigasztalását kéri Önre és családjára

kézcsókoló tisztelője

Beöthy László.

Nagyságos Asszonyom!

Mély gyászában, a melyben egész szívvel osztozom, fogadja kérem igaz, őszinte részvéteimet, kész szolgálja Márkus József főpolgármester.

Nagyságos Asszonyom!

Végtelen szomorúsággal vettem hirt felejthetlen barátom és jóakarom elhunytáról. Az én fájdalmamról, veszteségemről mérem, mit veszettek azok, kik szívéhez legközelebb állottak. Adjon az Ég erőt és vigasztalást az Uristen, k'nek útjai beláthatlanok. Fogadja mindnyájunk részéről mély, igaz részvétünket. Mély tisztelettel Kammerer Ernő.

Nagyságos Asszonyom!

Fogadja felejthetetlen emlékü férje elhunya alkalmából őszinte és mély részvétét annak a tudományos társaságnak is, a melynek a megboldogult egyik legbuzgóbb hive, választmányi tagja és egyik megalapítója volt — a Társadalomtudományi Társaságnak. Az általunk képviselt eszmék egyik hű barátjukat veszítették el az elhunytban, ki törekvéseinket állandóan támogatásában és jóindulatában volt kegyes részesíteni. Csak természetes ennélfogva, hogy mély és őszinte a mi fájdalmunk is és hogy emléke körülünkben mindig élni fog. Dr. Hegedüs Loránd alelnök, dr. Gratz Gusztáv titkár.

Nagyságos Asszonyom!

Betegségem folytán csak ma jutottam azon helyzetbe, hogy felejthetetlen jó barátom: kedves férje elhunya fölött érzett bánatomnak és igaz részvéteimnek kifejezést adjak. Kiváló tisztelője Polonyi Géza.

Nagyságos Asszonyom!

Nem tudnám eléggé kifejezni azt a mély részvétet és sajnálatot, melyet Nagyságod kitünő és páratlan jóságú férjének, az én kedves régi barátomnak, volt iskolatársamnak elhalálózása felett érzek.

Igaz, hogy mint orvos, már régen szomorúan tapasztaltam az ő testi hanyatlását, melyet szellemének túlságos megerőltetése, munkaerejének mód feletti kihasználása idézett elő; de azt még se gondoltam, hogy a catastropha ilyen korán és ilyen hirtelen következessék be. . . Paris. Dr. Papp Samú.

Nagyságos Asszonyom!

A megmérhetlen csapás alkalmából, mely Nagyságodat és családját érte, fogadja legőszintébb részvételemet. A megboldogultnak mindenkor igaz tisztelői közé tartoztam s nemcsak mint képviselő-társamhoz, hanem mint távoli rokonomhoz is őszinte szívvel ragaszkodtam. Engedje meg ennél fogva, hogy fájdalomban az egész országgal együtt én is osztozkodjam. Budapest, kész szolgálja Ballagi Géza.

Nagyságos Asszonyom!

A vidékről haza térve, most értesülök a rettentő csapásról, mely Önt és családját s Önökkel együtt az egész magyar közéletet s legkivált a magyar sajtót érte.

Nagyságos asszonyom a magyar újságírók is a gyászolók közé állanak, osztoznak az Önök fájdalmában és szeretettel fogják elhunyt nemesszívű kartársuk emlékét megőrizni. Budapest, igaz hive Vészi.

Nagyságos Asszonyom!

Kedves férje elhunytá alkalmából fogadja igaz részvételemnek őszinte kifejezését. A jó Isten vigasztalja meg. Kiváló tiszteletem kifejezése mellett vagyok tisztelő hive Bárány Lukács plebános.

Mélyen tisztelt nagyságos Asszonyom!

Őszinte megilletődéssel sietek legigazibb részvételemet kifejezni a nagy csapás felett, mely Nagyságodat s általam annyira tisztelt egész családját szeretett férjének elhunytával érte. Emlékét én is a leghálásabb kegyelettel fogom életem végeig megőrizni s kérem az Istent, hogy áraszsza el Nagyságodat és gyermekeit legbőségesebb vigasztalásával. Budapest Esztegár László.

Mélyen tisztelt nagyságos Asszonyom!

Értesülve a fájdalmas és pótolhatlan veszteségről, mely az én áldott lelkű barátom elköltözésével Nagyságodat és az egész magyar közéletet érte, egész szívvel osztozom a gyászukban. Budapest, Herczeg Ferencz.

Mélyen tisztelt nagyságos Asszonyom!

Igen nagy fájdalommal értesültem Nagyságod drága férje, a mi örök nevű gyermekünk megrendítő haláláról.

Sokat, nagyon sokat veszítettünk! Igazi drágagyöngy volt. Ismeretlenül egyszerű emberek fájdalmából születik, hogy aztán ékesége legyen Nagyságod nemes szívének, — dísze, kincse nemzetének.

Sirját immár elhantolták; s hogy a Nagyságod és kedves gyermekei lelkén nyílt seb is begyógyuljon: szívem mélyéből imádkozom. Gyergyó-Szent-Miklós igaz tisztelője Görög Joachim plebános.

Szeretett kedves Klemánszkám!

Megdöbbenve állok a gyász eset előtt, mely egész családjunkat érte a mindnyájunk által bálványozott, szeretett Tóni fiam elhalálása folytán. . .

Vigasztalást nyújtani nem tudok, mert én magam is vigasztalhatlan vagyok. Ámde az isteni Gondviselés iránti bizalmat bármely csapásért feladnunk nem szabad: azt fentartani minden körülmények között elengedhetlen vallásos kötelességünk. E bizalom legyen örangyalunk mindenkoron, ezt kívánja mindnyájatoknak. Kolozsvár mélyen lesújtott atyád (Simay Gergely).

T á v i r a t utján a következők fejezték ki részvétüket:

S z a m o s ú j v á r r ó l: Szabó János püspök („Felejtetlen férjének, szeretett képviselőnknek elhunytá alkalmából fogadja őszinte részvéteimet. Adjon Isten Nagyságodnak erőt és vigasztalást.”) Dr. Bányai Kristóf, Bányai Gyula és családja. Tódorfi Lukács polgármester. Esztégár Gergely, az iparos-egylet nevében. Gajzágó Ferencz. Ábrahám és neje, Jankó, Mariska, Béla. Mártonfi és Mártonfiné. Uhlyárik és neje, Özv. Nuridsánné, Eszti, Józsi, Erzsi. Pápázián, Eisikovits Jakab és mások.

K o l o z s v á r r ó l: özv. dr. Gajzágóré, László József. Dr. Turcsa és családja. Weisz Samu családja. (Gajzágó) Moni és Sarolta-Meskó Lukács és neje. (Gajzágó) Toni.

B u d a p e s t r ől. (Gróf) Kornis Viktor. („Fogadja Nagyság súlyos vesztesége feletti legbensőbb részvéteimet. Nagyon sajnálom, [hogy] végtisztesség megadásánál jelen nem lehetek”). Dr. Keller István. Fülöppné Zakariás Szidonia. Dr. Emmer Kornél („Fogadja nagyságos asszonyom mélyen érzett részvétem kifejezését”). Antos János. Münnich Aurel és neje („Legőszintebb részvétüket küldik”). Wlassics (Gyula miniszter). Hetedik B. — Dr. Gáspár Imre. Szalayné. Berczik Árpád és neje. (Gróf) Eszterházy Kálmán („Pótolhatlan férje gyászos elhunytával fogadja fájdalmas, őszinte részvétét az elhunyt igaz barátjának”).

K ü l ö n b ő z ő h e l y e k r ől: Lázár Árpád orsz. képviselő (Hunyad-Dobra: „Végtelen bánatában mély részvétellel osztozom, mint, ki a megboldogultban felejtetlen barátját veszíté”). Eremitis képviselő (Nagy-Kikinda: „Szeretett férje, kedves kollegám váratlanul bekövetkezett halála mélyen megszorított. Fogadja legforróbb részvéteimet e pótolhatlan veszteségen. Isten vigasztalja”). Fáraó (Simon örmény kath. plebános, Csik-Szépviz). Gyarmathy Zsigáné (Bánffy-Hunyad). Bárány János h. főszámvevő (Maros-

Vásárhely). Özv. Papp Miklósné családjával (Mócs). Kobek Kornél (Bátorkesz). Széchenyi Tamásék (Kula). Jenei Árpád (Nagy-Állás).

Névjegy beküldése által a következő országgyűlési képviselők:

Ándre Gyula (Zircz), Baghy Béla, Bauer Antal, Bellusi Baross János dr., Bellusi Baross Károly, Benke Gyula, Csávosi és bobdai Csávósy Béla, Darányi Ignác miniszter, Dókus Ernő cs. és kir. kamarás, Enyedi Lukács miniszteri tanácsos, Báró Fejérváry Géza tábornoszernagy, m. kir. honvédelmi miniszter, a kat. Mária-Terezia-rend kancellárja; Fluger Károly, Dr. Fülöpp Béla (Temesvár), Horánszky Lajos, Kossuth Ferencz (: „Öszinte, mély részvétellel“), Dr. Lőzár György kir. tanácsos (Szeged: „Fogadja nagyérdemű férje, szeretett barátom szomorú elhunytá alkalmából legigazabb részvétem és fájdalommal őszinte kifejezését. Isten vigasztalja.“), Michailovits Kornél, Neményi Ambrus, Dr. Nessi Páll (Rabi kerület: „A parlamentben nem es ellenfelem, a magán életben pedig atyai jóindulatú barátom, kedves, szeretett férje elhunytá mélyen megrendített. Nagy fájdalomában egész szívvel résztveszek. A Mindenható adjon Nagyságodnak és kedves családjának e nagy csapás elviselésére — erőt“). Perczel Dezső („Fogadja kérem nagyságos asszonyom mély fájdalomában való, igaz osztozkodásom és legmelegebb részvétem kifejezését szegény jó Tonink elvesztése alkalmából“), Pildner Ferencz („Szegény Tóni barátom, fiatalokir jogász pajtásom, későbbi képviselőtársam mélyen megrendítő halálhíret édes anyám koporsója mellett vettem. . .) Dr. Plósz Sándor (miniszter). Dr. Samassa János, Borsai Szüllő Géza dr., Tallián Béla, v. b. t. t., a képviselőház alelnöke („Fogadja Nagyságod szeretett férje, kedves tisztársam és barátom elvesztése fölött érzett meleg részvétem őszinte kifejezését“), Dr. Thaly Kálmán, a m. tud. Akadémia r. tagja („Magam is 6 hét óta súlyos betegen sinlődvén, mélyen meghatott kedves Anti barátom s collegám halála. Fogadja igaz részvéteimet. Pozsony“), Weiss Berthold, Dr. Visontai Soma, Wolfner Tivadar. — Gáll József, a magyar főrendiház tagja („Fogadja részemről is őszinte részvételem nyilvánítását drága férjének elhunytá felett, kit én is barátomként tiszteltem. Adjon az Ég vigaszt mélyen sebzett szívének gyermekei boldogulásában“).

Vége szintén névjegy által még kilenczvenen fejezték ki részvétüket.

Még a külföldi lapok is megemlékeztek nagy halottunkról: a Várnában (Bulgaria) megjelenő „Sárzsom“ (Mozgalom) czimű örmény lap (ján. 16, 383 szám) szép, kegyeletes sorokkal örököltette meg dr. Molnár Antal érdemeit.

Sz. K.

A párizsi „Pánászér“ szerkesztőjéhez.

(Költemény örményül.)

Ոտանաւոր՞ք առ ալ. Բամաջեանն.

*Ողջնի քեզ, բարեկամ,
Գիտնականն, ազգասէր,
Օգտակար է մեզի
Ձեր թերթդ „Բանասէր!“*

*Vaghesujn khjez páregám,
Küdnágán, ázkászér,
Okdágár e mjezi
Czjer therthêd „Pánászér!“*

*Միշտ այսպէս ջանալով
Մենք յօգուտ նայութեանն,
Իրաւամբ քը մեանք
„Հայկազունք“ յարեանն :*

*Misd ájszbesz csánálav
Mjenkh hokud hájuthéán,
Irávámp gé mênánkh
„Hájgázunkh“ hávideán.*

*Մեր ներկայ դրութիւն
Է շատ, շատ սգաւոր,
Չունինք չին-հայաստանն,
Եզգային թագաւոր!*

*Mjer nergá têruthiun
E sád, sád székávar,
Cshuninkh Hin-Hájásztán,
Ázkájin thákávar!*

*Ինչ կուտայ Տէր-Բանասէր,
Վրով զիտէ մեզ ասել,
Սիրէի ըլլալու
„Երջանիկ ասարիկ!“*

*Inesh gudá Der-Ásztvádz,
Vav kide mjez ászel,
Szírei éllálu
„Jeresánig árákhel.“*

Budapest.

Ղուկաս Բաղրուզանեանն.

Patrubány Lukács.

Nyilvános köszönet.

Tisztelt Szerkesztő úr! Mint család-atyja, úgy a magam, valamint családom összes tagjai nevében, a vezetése alatt álló havi közlöny nyilvánossága előtt őszinte hálás köszönetünket nyilvánítom azon nemes kegyeletért, melylyel Istenben boldogult vőm, szülővárosunk osztatlanul nagyrabecsült volt országgyűlési képviselőjének Dr. Molnár Antal-nak a magyar nemzet hongyűlése által is megörökített emlékezetét becses folyóirata legutóbbi füzetének reá

vonatkozólag kiadott több oldalú közleményei által úgy a kortársak, mint az utókor előtt, az eszményi hála és kegyeletes emlékezés maradandó tárgyává tenni oly lelkesült részvétellel törekedett.

Fogadja ezért tisztelt Szerkesztő ur mindnyájunk részéről a legőszintébb elismerés és köszönet érzelmeinek ismételt nyilváníását!

Simay Gergely.

A MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK ETHNOGRAPHIÁJA.

Irta: SZONGOTT KRISTÓF.

— Hetedik közlemény. —

Pirahi (*ρρησιή*). Nyujtott tészta, szeletekre vágva; ezt rizskásás vagdalt hússal, tehéntúróval vagy ritkán szilva-izzal szokták megtölteni, azután összehajtva, zsirban sül ki. (Bőjti napra azonban tehéntúróval vagy szilvaizzal megtöltve vízben főzik és azután vajjal, vagy olajjal öntik le).

Mészov-pághbáds (*μισσηρ παγκουαδ*). Szintén nyujtott tészta, hússal töltve; béles alakban készítik.

Pázugov khénis¹⁾). Ezen izletes placsinta, porhanyó-tésztából készül; töltelke ez: a hosszú, keskeny száakra aprított czéklalevelet kissé fonnyadni engedik, azután megsózzák, kiszürik; vegyitenek bele egy kis dörzsölt vajat, tojást, édes tejfölt, czukrot és utójára kevés lisztet.

Zsiros-kakas. A kukoriczát zsirban kipattogatják. Ezt tavasz felé, mikor a gyümölcs már fogyatékán van — vasárnap délutánokon szokták enni időtöltésből. Igen izletes. Más helyütt nem zsirban, hanem rostában láng felett pattogatják a kukoriczát és vagy úgy eszik, vagy pörkölt mézzel öntik le.

Dinnye csemege (confect.) A görögdinnye héját megtisztítják s meszes vízbe teszik, hogy megedződjön,

¹⁾ Az örmény *μισσηρ* (= *μισσηρ νωπιηρ παγκουαδ*): ánun udéli pán-csároh) pázug: czéklá és *ρρησιή* (khénis. Erdélyi örmény tájszó) palacsinta szóból.

aztán tiszta vízben felforralják, a vizet leszűrik, mézzel feltöltik, kevés szegfűszeget tesznek beléje s mindaddig főzik, míg szép, sötét, átlátszó színt nyer. Ha kihült, üvegbe rakják s elteszik télire.

Retek csemege. A fekete retket megtisztítván, hosszú, keskeny darabokra vágják s tiszta vízben felforralják. Ezt leszűrve róla, mézzel töltik fel s hámozott, hosszúra vagdalt mandulát tesznek közébe s addig főzik, míg sötét és átlátszó lesz.

Húsételeink közül említendőek: Já m é z (*буффа*). Pirosra sült kecske vagy bányahús, hagymával megtöltve, összevarrva és gömböczalakban feltálalva, melyből izletes szeleteket vágnak. Ez az egyik legnevezetesebb örmény nemzeti sült.

Buzsenyicza (*бузеница*). Kecskeoldal vagy czomb, és pedig bepáczolva s füstölve; ez frissen sülve vagy szárazon is igen izletes.

Serdán (*сердан*). A kecske gömböczét apróra vagdalt marha- és kecskehússal s szalonnával, valamint hagymával megtöltik, azután összevarrják, megsütik és szeletekre vagdadják.

A kecske csáfája is nyáron sülve kedvencz eledele az örménynek.

5. Fejezet. Vendégeskedés, lakoma, lakodalom.

Az örmény asszony állandóan tart a csemegetárban (credenz) vagy éléskamrájában különféle csemegét és egyéb különlegességeket.

Még a látogatót is megkínálja délelőtt itallal, mely mellé tesz malozsát vegyesen mandolával, vagy páchlávát, mákos bidát, befőttet...; délután pedig addig el nem távozhat a látogató, míg az előhozott ozsonnát el nem fogyasztotta.

Az örmény szereti a vendégeket: ¹⁾ a vendégség e t. ²⁾ Évenként nem egyszer vendégeli meg ³⁾ szomszéd-

¹⁾ Vendég oly személy, ki ingyen barátságából másnál eszik.

²⁾ Vendégek számára adott lakoma.

³⁾ Valamely idegen (tehát nem a házhoz tartozó) személyt, mint asztali vendéget fogad s lakomában részesít.

dait, ismerőseit, barátait — fényesen. Keresi a czimet, az alkalmat, (név-, vagy születésnap, húsvét, farsang, karácson), hogy rokonai számára pompás lakomát¹⁾ üthessen: vendégeskedik.²⁾ Lakomázik elég gyakran, de nem lakmározik,³⁾ nem dözöl.⁴⁾

Mások csak menyekző alkalmával szoktak lakodalmat⁵⁾ adni; ellenben az örmény nagy ünnepélyek idején is csinál lakodalmat. (L. hátrább „Keresztelés“ „Házasság“ és „Temetés“).

IX. Czikkely.

Néposztályok.

1. Fejezet. Gazdag, szegény.

Habár gazdag és szegény viszonylagos fogalom, mégis én így határozom meg ezen fogalmakat. Szegény⁶⁾ az, kinek annyija sincs, mennyi kell; ellenben az a gazdag, kinek többje van, mint a mennyi kell.

Olyan szegény, kinek annyija se lett volna, mennyi kell, — a beköltözött örmények között, — egy sem volt. Mert a szegény ott maradt az ősi hazában. Ellenben a gazdag, kinek sok vesztenivalója volt, — kiköltözött. . .

¹⁾ Akármely cím alatt adatni szokott vendégség, melyben az ételek és italok nagyobb számmal szolgáltatnak fel.

²⁾ Vendégek társaságában gyakran lakomázik, eszik-iszik

³⁾ Vendégeskedik, duskálva eszik-iszik, töltözik. (Magyar Akad. szótár. III. köt. 1269—1270 lap).

⁴⁾ Korhelyek, dorbézolók módjára duskálkodva eszik-iszik, részegeskedéssel tölti az időt. Dözölés = időn kívüli és mértéken túl duskálodva eszik-iszik; részegeskedés, dorbézolás és ez által a vagyonnak prédálása. (Magy. Akad. szótár, I köt. 1315 lap).

⁵⁾ Lakodalom = házasság vagyis menyekző alkalmával adatni szokott vendégség, lakoma, mely a nép szokása szerint a legpazarabb bőségben történik minden egyéb vendégségek között. (Magy. Akad. szótár, III. köt. 1269—1270 lap).

⁶⁾ Kérdi valaki, hogy mit csináljon, mert szeretik ugyan egymást, de szegények mind a ketten! Erre a »Pesti Hírlap:« Szent Isten, ha a szegényeknek be volna zárva a házasság kapuja, kevés dolguk volna a statisztikusoknak. Hiszen a világ legnagyobb

Beköltözött őseink itt e hazában soha sem dicsekedtek vagyonukkal; pedig roppant sok vagyont (aranyat, ezüstet, drágaköveket, ékszereket, értékes ruhadarabokat..) hoztak magukkal. Legtöbb — ha kérdezték is — túlszerényen csak ennyit mondott: „Van valamim!“ — „Megélhető állapotban vagyok!“ Ellenben a nem-örmény így nyilatkozott: — Mily gazdagok lehetnek ezek az örmények, hogy olyan drága ruhákba öltözködnek. Ezt is mondták: — Az örmények között nincs szegény. Nem tudjuk megkülönböztetni, hogy melyik a gazdag és melyik a szegény. De nem egyszer tettek a nem-örmények ilyen nyilatkozatokat is: „Az örmények kimondhatatlan gazdagok kell hogy legyenek, különben nem viselnének ilyen fényes ruhát.¹⁾“

Csakugyan „kimondhatatlan gazdag“ volt minden örmény, mikor bejött, sőt egy darab ideig azután is; azonban a nagy anyagi áldozat, mit a haza oltárára tettek, a kereskedelem irányának megváltozása, a sors-csapások, a devalvatio, 1848 egyeseket majdnem minden vagyonuktól megfosztották, úgy hogy mai napság közöttünk is van — elég szegény!

része szegény emberekből áll, sőt néhány ezer ember kivételével csupa olyanokból áll, a kik szegényeknek vallják magukat. Mindenesetre helyes elv az, hogy csak azok alapítsanak családot, a kik azt el is tudják tartani. Azonban óriási különbség van a felfogásban. Budapesten pl. vannak olyan szerelmesek is akárhányan, a kik évi 1600 korona jövedelem után epednek csak s ismét akárhányan olyanok, a kiknek 10.000 korona kevés a családalapításra. (Minél fogva nagy hozományt követeinek). Az, hogy valaki szegénynek mondja magát, még semmit sem jelent. Viszont olyan ifju embereket is ismertünk, a kik 5000 korona évi jövedelemből, mint legényemberek nem tudtak megélni és adósságokat csináltak, a mikor pedig megházasodtak, ugyanebből még félre is tudtak tenni valamelyest. Egyébiránt pedig az, a ki szük jövedelemre megházasodott, ha jóra való ember, rendesen erős ösztönzést kap arra, hogy több jövedelmet szerezzen magának és ezt rendesen el is éri, ha nem is azonnal, idővel. Csak becsületes maradjon az ember; az a fő.

¹⁾ L. a VII., VIII. és hátrább a »Házasság« című czikkelyt.

X. Czikkely.

Életmód és foglalkozás.

1. Fejezet. *Mivel foglalkozik az ázsiai örmény?*

Minden pályán találunk örményt. . . Mihelyt megdőlt az örmény királyság és a nemzet függetlenségét elvesztette, az örménység egyik része kivándorolt. Ezek közül több mint tizenkettő ült a byzáncezi trónon: a kelet római birodalom császárai lettek.

Oroszországban egyik (Loris-Melikof gróf) mint diktator tesz jelentékeny szolgálatot a czárnak, néhány kiváló hős hadvezér pedig a csatateren arat hervadhatlan babérokat. Törökországban Hágop pasa, a genialis pénzügyminiszter rendezi az ozmán birodalom zilált pénzügyeit. . . Nehrimán chán (Bécs) és Melchon chán (Paris) mint nagy-követek szereznek dicsőséget az örmény névnek. Krimión (Ecsmiádzin) kátholikosz nagy eszét mindenki csodálja, Nubár pasa Egyiptom büszkesége volt, a nagy-tudományú Álisán Leont az irodalom terén tünt ki, Csughádsiánt tartják legjobb örmény zeneszerzőnek, Pátkánián Ráfáel az örmény költők koronája, Ájvázovszki tenger-íestményei Európában is utólérhetlennel, Ádamián a színművészet igen magas fokára emelkedett, Ráfáel lovag fejedelmi alapítványával tette nevét halhatatlanná. . .

Minden pályára alkalmas az örmény. . . és nemcsak kötelességeinek tesz eleget, sőt igyekszik azon a téren, melyet elfoglalt, kiemelkedni is. Nagy része iskolázott; de mégis legtöbb hajlamot érez a kereskedés iránt. „Az örmény kereskedő ékességei: becsület, igazság, munkásság. Az örmény kereskedőnek minden percét az üzlet ügy igénybe veszi, hogy alig marad ideje az üdülésre. A hazugság nem kenyerere. Ha sikertelen évek olyan mostoha helyzetbe juttatják, hogy elvállalt kötelezettségének eleget tenni nem képes: eladja felesége ékszerreit, megfosztja magát mindenétől, hogy becsületét megóvja.“ „Armenia“ 1888. évfolyam, 127 lap). Vannak azonban

olyanok is, kik azt mondják, hogy az ázsiai örmény kereskedő ravasz, nyervágyó, kapzsi és fősvény. A kereskedő osztályt ezen vádakkal szemben így védi Leist Arthur, ki nem örmény és a ki jól ismeri az örményt, mert sokáig tartozkodott közöttük. Leist egyik jelentékeny munkájában ¹⁾ a többek között ezeket mondja:

„Armenia, az örmény felföld, az örmények tulajdonképeni hazája, vad rendetlenségben emelkedő hegycsúcsai és sziklás, meredek lejtőivel, ugyancsak próbára teszi lakóinak minden indusztriáját. Az örmény felföld benszülött lakóinak, hogy megéljenek, dolgozniok kellett és pedig kemény, fáradságos munkát. Megélhetésükért folytonos küzdelemben voltak és vannak a természettel. E küzdelem nem engedett időt a phantasia működésére és így lett az ázsiai örmény, kevesebb teremtő erővel, első sorban kitartó és munkás nép.

A ravaszsgót az örmények azon tulajdonságai közé sorolja, melyet „a viszonyok kényszerítő hatása alatt öltött magára a keleti örmény.“ És csakugyan úgy van! „Ha reflectálunk — mondja az idézett forrás — azon évszázadokig tartó elnyomatásra, melynek az örmények, a perzsák és törökök részéről ki voltak, s részben máig is ki vannak téve; ha eszünkbe jutnak a nomádizáló kurdoknak megmegújuló vad kegyetlenségei, melyeknek még napjainkban is egész virágzó örmény községek esnek áldozatul: akkor nagyon természetesnek fogjuk látni az elnyomott örmény nép pszichologiai habitusában a ravasz, alattomos vonást. Zsarnok, kegyetlen népek között élve, hogyan is képzelhetnénk, a különben józan eszű örményekben nyíltszívűséget, mely által önmaga ásná meg sírját magának.

Úgy van az, hogy az ember állat is, és mint ilyen küzd és harczol az életért. Ez a létért való harcz; az önfentartási ösztönnek ez a kényszere az, mely kiragadja az öntudat mélyéből az akaratot, az elhatározást szabályozó okokat s kizárólag a személyiségen kívül eső feltételekbe helyezi azokat át. Csoda-e aztán, ha így elhomályosúlnak, vagy épen létre sem jönnek az emberi léleknek úgynevezett

¹⁾ Arthur Leist, Georgien. Sitten Völker und Bewohner. Leipzig.

maximái, gyakorlati elvei, melyeknek ítélőszéke volna hivatva megteremteni az embernek pszichológiai szabadságát.“

Egy másik vonás, melyről Leist megemlékszik a tífliszi örmények nyervágya, kapzsisága, fősvénysége. „Oly tulajdonság ez, mondja az író, melyet az eredeti hazájukból kiszorított, idegen földön élő népek gyakran szoktak magukra öltetni és pedig azért, mert az ilyen életfeltételekkel küzködő népet rendszerint jövő sorsa aggasztja s aggályait — legalább részben — gyors vagyonosodása által véli és óhajtja elosztatni.

Tehát itt is nem annyira a hajlam, mint a létért való harc, itt is az önfentartás természeti ösztöne az, melyben gyökeret verve a vágy, szilárd — képzett — alapra jut és szenvedélylyé növi ki magát. Az önfentartási ösztön az, mely impulsust ad a vagyon szerzésére. Az örmény, ki idegen földön soha sem látja jövőjét, existenciáját biztosítva, vagyonban akar legalább magának támpontot teremteni. A mindig kétes jövő az, mely szenvedélylyé növeli benne a birvágyat.“ (L. „Armenia“ 1887. évfolyam 371—372 lap).

*

Az ipart és földművelést nem kedveli annyira, mint a tudományt és kereskedelmet; de azért van elég kítünő iparos és szakképzett földművelő is az örmények között. . .

„Tanulás és ipar“ — e kettő képes előre vinni az emberiséget. Tanulás nélkül vad az ember; de ipar nélkül meztelen és éhes. Így gondolkodik minden művelt nép. Tanulni, nagyon is tanulnak az örmények; mert népünk a tanulást szent foglalkozásnak tekinti; ő a tudományt Isten szavának mondja, melynek erejénél fogva a lehetetlen lehetségessé lesz. De már az ipart, mely épp oly nemes foglalkozás, mint a tanulás — nem szereti olyan nagyon. . . Alig végzi el az örmény ifjú a falúsi iskolát, kereskedővé lesz (cshárdsi = szatocs, kalmár; így nevezik hazánkban is; mert cshárt = árúcikk, portéka). Nem szereti a földművelést sem. Nem, mert „van elég eset, midőn 10—20 rubelnyi összeggel elkezd kereskedni és 5—6 év alatt csinál abból 500—1000 rubelt.“

A török-örmények az ipar terén kiváló helyet foglalnak el. Csak az örmények a festők, rézművesek; csak ők üzik a kovács-, ács-, ötvös-, takács-, szabó-, csizmadia-mesterséget. Örményország városaiban az ipar örmények kezében van. A mesterség sokakat juttatott jóléthez. Az örmény ügyes, találékony, jó mesterember és igyekszik mesterségében előhaladni magát hova-tovább tökéletesíteni. Vannak köztük sokan, kiknek kezei közül olyan csinos készítmények kerülnek ki, hogy azok Európában is számot tennének. Az ipart nemzeti szellemben fejlesztik. Ez általános törekvés az örmény iparosoknál. Majd, ha a gépek használata jobban fog közöttök elterjedni, a tehetséges örmény iparosok még több sikert fognak felmutatni. („Armenia“ 1893. évf. 126 lap).

*

Itt még megjegyzem azt, hogy Armenia a szolgágot nem ismerte. Népünk között soha sem volt meg ez az osztályozás: szabadok és szolgák. Örményországban minden ember szabad volt. A magyarországi jobbágy 1848-ban lett szabaddá, ellenben Armenia gyermekei kezdet óta szabadságot éltek. . .

2. Fejezet. A bukovinai örmény foglalkozása.

Bukovina földbirtokának egy harmada még ma is az örmények kezében van. . . Ezelőtt a bukovinai örmények a kereskedelem majdnem minden ágával foglalkoztak; mai napság még csak egy néhányan foglalkoznak ló- és marhakereskedéssel; a többi vagy szatócs, vagy földbirtokos. Feltűnő, hogy műveltségük daczára a „hivataloskodást“ kerülik és eddigelé se állami, se magánhivatalt nem vállalt egy bukovinai örmény sem. . .

3. Fejezet. A magyar-örmények életmódja.

A beköltözött örmény családok mind vagyonosak, nemesek és műveltek voltak. Ezzel az igazsággal azonban nem azt akarom mondani, hogy akkortáiban Armeniában szegény és műveletlen ember nem is volt.

Volt itt is elég; csakhogy a köznép és a vidék, melynek nem volt oly sok vesztenivalója, honn maradt, ette tovább is az üldözés és a nyomor könnyel áztatott sanyarú kenyerét, és nem is gondolt a kivándorlásra, — mert nem volt miből fedezze a hosszú és bizonytalan út roppant költségeit. Az ádáz ellenség: a török, tatár, perzsa, mongol, görög . . . mind a nagy fővárosra: a páratlan szép Áni-ra rontott, mert itt laktak a dúsgazdag családok. Apáink mind Áni-ból valók.

A magyar földre beköltözött többi népek és az örmények között éppen megfordított viszony létezik. A többi népek közül csak azok jöttek be, melyeknek otthon (néhányiknek még otthona se volt) mijök sem volt és így otthon mit sem hagytak, magukkal sem hoztak semmit — és itt ingyen földet kaptak; kaptak „több évi adómentességet, pénzeloletet és vetőmagot“ (L. Mangold Lajos, A magyarok története. Hatodik kiadás. 1900. év, 114 lap). De azért hálából (!) nem egyszer fogtak fegyvert az édes anya: a haza ellen, mely ölelő karjaiba fogadta. Ellenben az örményből, — kinek fényes multtal dicsekvő régi virágzó, nagy országa volt, ki vagyont, míveltséget, vallást, erkölcsöt, kereskedelmi szellemet, szorgalmat, becsületességet stb. hozott magával s a ki itt a levegőn kívül ingyen semmit sem kapott, itt minden talpalattnyi földet drága pénzen vett meg, — a legjobb hazafi lett, ki jóban-rosszban mindig a leghivebben osztozkodott a magyarral . . .

Mihelyt felépítették az örmények e hazában házaikat, azonnal hozzáláttak a munkához. Három osztályt képeztek. Legtöbben kereskedők voltak; elég sok tagot számlált az értelmiség is, — legkevesebben voltak az iparosok (szattyánkészítő: szurubdsi). Földmívelő vagy paraszt egyetlen egy sem volt köztük.

Az értelmiség az egyházi és világi pályán nyert alkalmazást: hivatalt viseltek az örmény helységekből, papokká, orvosokká, ügyvédekké, tanárokká stb. lettek. De a katonáskodást az örmény nem szerette; léptek közülök egyesek a katonai pályára is és habár némelyek felemelkedtek a tábornokságig (Czetz János, Kiss Ernő, Lázár Vilmos,

Mály Mihály . . .), mégis elmondhatjuk, hogy általában az örménység idegenkedik a katonai pályától. — A kereskedők nagy száma bejárta Ausztriát, Német-, Olasz-, Törökországot, sőt a Keletet is; visszajövet szekereiket meg rakták árúczikkal és így az örmény kereskedő közvetítette a kivitelt és a behozatalt. A kiskereskedők a hazai országos és hetivásárokat látogatták szorgalmasan. Két, három vagy négy lovas szekereiken nemcsak a ládába helyezett vagy bálókba¹⁾ csomagolt árúczikket vitték magukkal, hanem a sátor alkatrészeit is. Volt olyan kiskereskedő is (kikicsár), ki lóháton járta be a falvakat (most van majdnem minden faluban egy-két zsidó kereskedő, akkor egyedül az örmény árult); ezek általvetőkben (kopobkák: vesszőből font, kívül bőrrel bevont és kötéllel összekötött ládaszerű tartály) vitték magukkal az apró-cseprő árúczikkeket. Mihelyt megtudta a falú lakossága, hogy kereskedő érkezett közibök, todukt a vevő . . . Legtöbb kereskedő ma boltjában árul.

Magyarország pusztáit marhakereskedők tartották haszonbérben. Ezen pusztákon hizott meg az itt-ott bevásárolt sovány marha, örmény gondviselő (pusztádsi) felügyelete alatt. A hizott marha legnagyobb része külföldre került. Marhakereskedők — ha nem is oly nagy számmal — ma is vannak; sátoros kereskedőkkel is itt-ott találkozunk; de már a „kikicsár“-nak nevezett kiskereskedők faja egészen kiveszett. — Némely helyütt nő is vezet kereskedést.²⁾

A „szurubdsi“-k szép gyártmányaikkal bejárták az egész országot. Műhelyekben (pándun: *παιωννίδι*) készült a piros vagy fekete szattyán és kordovány. A „skumpia“ nevű nélkülözhetlen növényi festéket nagyobbrészt külföldről hozták; kis mennyiségben e hazában is termett (Eger). A műhelyekben a munkások (*τηρηγοι*: hortogh) legnagyobb része nem volt örmény. Csik-Szépviz kivételével minden örmény helységben készítettek szattyánt és kordoványt. Az utolsó szattyánt a hatvanas évek elején készítették

¹⁾ Göngy, göngyöleg, köteg, Ballen.

²⁾ L. Szamosújvár város monográfiája II. köt. XXXV. cikkely 311—322 lap.

Szamosújvárt; azután kiment divatból a szattyán- és kordoványecsizma-viselés.¹⁾

A mészárosságot sem veti meg az örmény.

Más ipar-ágot²⁾ nem üzött az örmény. Mikor bejött vagyonos úr volt; azért lealacsonyító foglalkozásnak tekintette a mesterséget. Ma sem szereti; ezért alig találunk egy-két örmény szabót, asztalost, csizmadiát és néhány szöcsét.

Mai napság minden örmény taníttatja fiát; ez az oka, hogy az örménységnek több, mint fele intelligens. Ha figyelemmel forgatjuk a statisztika lapjait, akkor ez a csalatkozhatlan tudomány nemcsak arról győz meg minket, hogy a különböző hivatalok minden ágazatában van örmény, hanem arról is tesz fényes tanúságot, hogy a hazai nemzetiségek közül aránylag az örmény adja a hivatalnoki karnak a legnagyobb jutalékot.

Azt a fiút, ki semmiképen sem akar tanulni, kereskedésbe adják. Lejebb nem száll az örmény; még ma sem tartja tisztességes foglalkozásnak az ipart.

Van akárhány örmény, ki ha egyik pályán nem boldogul, „köpenyt cserél.“³⁾ A hivatalnokból kereskedő lesz; soha se tanulta a kereskedést és idővel mégis feltűnő jó eredményhez jut. Vagy viszont a kereskedő felhagy a kereskedéssel, földbirtokot vesz és oly szakszerűen művel-teti „jóság“-át, hogy még az is csodálja, ki gazdasági tanintézetet tanult; meggazdagszik, százezerekre tesz szert. Lompérdi Korbuly Bogdán (Kolozsvár), a kolozsvári nemzeti színház volt intendánsa, ki e színház körül szerzett elévülhetlen érdemeiért magyar nemességet nyert, — kereskedő volt; Kovrig Tivadar (Nagy-Ikland) szintén a kereskedők osztályához tartozott és mindketten Erdély legnagyobb földbirtokosai közé emelkedtek. Gorove László szamosújvári hivatalnok, ki édes atyja volt Gorove István miniszternek, kiment Tisza-Varsányba és itt annyira megkedvelte a földet, hogy nemsokára nem egy-

¹⁾ L. Szamosújvár város monográfiája, III köt. 33—43 lap.

²⁾ L. Szamosújvár város monográfiája II. köt. XXXIV. cikkely 305—308 lap.

³⁾ Örmény közmondás: „köpenyt cserélni“ = állást változtatni.

két „joszág“ tulajdonosa lett. Az erzsébetvárosi kereskedő Kiss család Déli-Magyarországon akkora földbirtokot szerzett (Ellemér), hogy Kiss Ernő tábornok már milliókkal rendelkezett. Karátsonyi Kristóf Szamosújvár főbírája megvette Beodrát (Torontálmegye) és unokái ma a magyar főrendi házban mint bőkezű grófok szerepelnek. De nem folytatom tovább a példák felsorolását, hanem csak azt mondom, hogy nem mondanak valótlanúságot a többi nemzetiségek, melyek méltán csodálhatják is az örménynek ezen kiváló tulajdonságát — midőn azt állítják, hogy „az örmény minden állásra alkalmas.“

Kisebb közlemények.

Kilencz képviselő ült a magyar országgyűlésen, Szamosújvár szab. kir. város képviselőtében, a mióta e város országgyűlési követküldési joggal felruháztatott; a kik mindannyian örmények és katolikusok voltak, — névszerint: Novák Márton, Jakab Bogdán, Korbully Bogdán, Simay Gergely, Gajzágó Salamon, Lászlóffy Antal, Lukács Béla, Gajzágó Ferencz és dr. Molnár Antal. A most egyhangúlag megválasztott gróf Karátsonyi Aladár a kerület országgyűlési képviselői sorában a tizedik helyet foglalja el, (mintegy hatvan év leforgása alatt). Kilencz elődje közül csupán ketten vannak még életben: Simay Gergely, városunk két ízben megválasztott orsz. képviselője, s az 1848. évi első magyar népképviselői parlament volt legfiatalabb tagja, — s a legújabb választási küzdelem folyamán a jelöltségtől visszalépett Gajzágó Ferencz, a ki legutóbb is mint a magyar birói karnak egyik kiemelkedett tagja, — mint kir. táblabíró a törvénykezés terén működött; hova képviselői állásából lett kinevezve. A közelismerés mellett korai sírjába kísért Molnár Antalnak tehát képviselői utódja Karátsonyi Aladár gróf lett; a ki szintén örmény és szintén katolikus (sőt eredetére nézve szamosújvári is), a kitől tehát közérdekeink gyámolítását épp oly jogosan remélhetjük, a mint azt egy helybelitől várhattuk volna, ha a lefolyt alkotmányos választási harc' más eredményre vezet. — Szolnok-Dobokavármegye két városát ezidőszerint két magyar-örmény főuri család tagja képviseli a törvényhozás kebelében: a szamosújvári kerületből: Karátsonyi Aladár gróf, a deési kerületből: Dániel Tibor báró.

Magyar nemességi előnevek. A legtekintélyesebb régi örmény családok főnemesi és nemesi praedikátumai nem levén általánosan ismeretesek, azok nevezetesebbjeit a következőkben soroljuk fel: a beodrai gróf Karátsonyiak, — a szamosújvárnémethii báró Dánielek, — a gattájai Gorovék, a bobdai Gyertyánffyak, — a vadkerti Lukácsok, az elleméri és ittebei Kissek (a nemeskéri Kissek nem örmények), — a rétháti és gyergyószentmiklósi Kövérek, — a talpasi és baráczházi Kápdebok, — a seprösi Czáránok, (ezen család egyik tagja százezer forint adományt tett a bécsi „fogadalmi templom” részére), az écskai Lázárok, a kik a herczeg Thurn-Taxis-családdal is rokonsági viszonyban állanak, — a kupai Nagy-Ráczok és más többé-kevésbé előkelő örmény családok, a melyek a magyar nemesség révén (mint armálisták) előnév adományozására igényt tarthatnak, s a magyar alkotmány értelmében már a régi kiváltságok korában is a „Szent korona tagjai” gyanánt tekintettek.

Irodalom és művészet.

Régi kézirati kodexeinkről azt olvassuk Lukácsy magyar őstörténelmi munkájában, miszerint számtalan sok irodalmi kincsét vitték el magokkal a szerencsétlen hazájokat ért katasztrófák és irtó háborúk elől különböző irányban menekülő nagyszámú örmény gyarmatok, melyek közül egy némely vándorútjában a perzsák, tatárok, törökök által megtámadva, a magával hozott könyvekkel együtt elveszett. Azon gyarmatot (példának okáért), melyhez tartoztak az erdélyi örmények, — történeti emlékeink tanútétele szerint — hosszas vándorútjában, míg e honban megtelepedett, négyversen érte nagyobb veszedelem, mely az egészet megromlással fenyegette: először Észak-Kaukáziaiban 1330-ban, másodszer Krimben 1475-ben, harmadszer Moldovában 1551-ben, negyedszer ugyanott 1669-ben; ezen utóbbi katasztrófa után jöttek át Erdélybe 1672-ben és mégis azon kézirat-könyveknek száma, melyet ennyi életveszélyek között Erdélybe birtak hozni, nem megvetendő; csupán a szamosújvári örmény katólikus templom könyvtárában száznál több ilyen codex található, — melyek abban egy külön osztályt képeznek. Elgondolhatni ebből, mily nagy lehetett azon könyvek száma, melyet ezen gyarmat eredeti honából magával hozott!

Örményország és az örmény kérdés. Ez a nagy, képes-gyűjtemény, mely 1000 oldalra terjed, francia nyelven van írva jelentékeny európai írók részvétele mellett. Az európai örmény tanulók egyesületének kiadása (L'Armenie et la question arménienne. Grand ouvrage illustré, en langue française, de 1000 pages environ, avec le concours d'illustres Européens. Publication

de „L'Union des Étudiants Arméniens de l'Europe“). Tervezet. 1. Az európai tanulók egyesületének jelentése. 2. Általános előszó. 3. Jelentékeny európai írók nyilatkozatai az örményekről és az örmény kérdés megoldásáról. 4. Az örmények történelmének szemléje. a) Az örmények helyzete a Krisztus előtti és a keresztény időkben; b) az örmények haza a politikai szomszédokkal; c) szertartás, egyház; d) örmény jog. 5. Örményország földrajza; a) ókori és jelenlegi politikai földrajz; b) Örményország képekben; c) az örmények száma; d) szomszéd népek. 6. Néprajz, régészet (örmény ékiratok). Örmény szépművészet. 7. Örmény irodalom: nyelv; a) régi irodalom; b) új nyelvészet; c) a kaukázusi és török-örmény sajtó története. 8. A keleti kérdés. 9. Örmény kérdés; a) Örmény politikai mozgalmak Törökországban; b) a török-örmények közgazdasági élete; c) 1850—1900 (történelmi kritika); d) felkelések; e) mézárások; f) örmény kérdés az európai diplomácia előtt: I. párizsi kongresszus, II. San-Stephano, III. a berlini kongresszus, IV. hivatalos akták. 10. Az európai véleménye. 11. Örmények Oroszországban. 12. A kaukázusi örmények. 13. Perzsiái örmények. 14. Örmény kolóniák (Balkán, Egyiptom, Amerika, India, Lengyelország). 15. Jelentékeny örmények és armenophil európaiak életrajzai. 16. A török iga alól fetszabadult tartományok (Görögország, Bulgária, Románia, Szerbia, Kreta). 17. Látképek. Örményország térképe. 18. Az örmények jövője Kis-Ázsiában. — A kiadás 15—20.000 franc-ba kerül. Czim: „Union des Etudiants Arméniens de l'Europe“ rue de l'Ecole-de-Chimie, 2. (Suisse) Geneve.

Közgazdasági élet.

A kulturnövények elterjedéséről. A „Vasárnapi Ujságban“ következő adatok vannak felsorolva: A burgonya tudvaleg Amerikából származik. A buza és hagyma hazája Egyptom; a bab a Káspi-tenger mellől, a gyalog paszuly Kelet-Indiából, az ugorka és dinnye déli Ázsiából erednek. A káposzta vadon tenyészik a Közép-tenger mellett, a fohagyma Sziciliában, a spárge Sziberiában. A rhebarbarát Rhodope-hegységből hozták a tizenhetedik század elején. A lencse hazája Palaesztina, a köles és rizs Kelet-Indiából ered, de az utóbbit már Nagy Sándor hozta Európába. A retek Khinából való. A cseresznyét Lucullus hozta Kerasus városából, — a honnan latin neve ered, — a Fekete-tenger mellől Rómába. A szilva Turkesztánból és Szíriából, — a mandula Áfrikából, — a barack, eper és mogyoró Persiából; a görögdinnye Melos-szigetéről, az alma és füge Kis-Ázsiából erednek. A granát-almát (mely Örményországban is terem; Szerk.) a rómaiak Karthagóból hozták Olaszországba. A citrom ázsiai, a narancs szintén, még pedig khinai eredetű. A közönséges gesz-

ténye Thessaliából való, az akácza Észak-Amerikából, valamint a platán is. A virágok közül a nárcisz, székfü Dél-Európából származnak, a jáczint pedig Ázsiából. A liliom Szíriából jött, a jázmin Kelet-Indiából, az őszi-rózsa Khinából, a hortenzia Japánból, a rezeda északi Ázsiából, az aloé Közép-Amerikából, a napraforgó Dél-Amerikából, — a tulipántot Geszner természetbuvár hozta Konstantinopolból.

A szarvasgomba értékesítése. Az alsóbb néposztályok ismét egy jelentékeny keresetágra tehetnek szert Darányi földmívelési miniszternek most kiadott egyik rendeletéből kifolyólag. Ugyanis a „Természettudományi Társulat” kérelmére utasította az erdőhatóságokat, hogy a nép figyelmét hívják föl a szarvasgombával való foglalkozásra, illetőleg a szarvasgomba keresésének, gyűjtésének és értékesítésének módjait magyarázzák meg a népnek. Első pillanatra csekély jelentőségűnek látszik a dolog, de ha megfogadják az érdekeltek az utmutatást, főleg a legalsóbb néposztály részére hatalmas keresetforrás nyílnék meg, mit legjobban bizonyít Franciaország példája, a hol évente több millió frankra rug az az összeg, a mely a szarvasgombával való bibelődéssel a népnek jut.

Mi ujság az örmény világban?

Az olasz király, mint uralkodó mult év szept. 29-én járt Velenczében — első ízben, hol megnézve a különböző állami hivatalokat; azután a város legkiválóbb egyéniségein kívül csak egyedül a Szent-Lázér-sziget, mely a derék örmény mechitháristák birtokában van, nagyrabecsült érsekét Gurje gheán Ignác zot fogadta, kivel több mint fél óráig szívélyesen beszélgetett; elbeszélte a többek között azon benyomásait, miket Örményországban és Görögországban néhány ízben tett utazásai alkalmával szerzett...

A paduai egyetem polgárai közül Undseán Jakab nevű örmény, ki előbb a velencei mechitháristák akadémiájának volt növendéke, nyerte el az első díjat — mint műépítész. Ezen alkalmal is nagy elismeréssel szólottak az olasz lapok — az örmények képességeiről...

Orosz-örmények. Egy 1886-ban megjelent orosz hivatalos kimutatás szerint, az orosz-örmények száma 1,807.907 lélek. Ebbe bele vannak számítva azok az örmények, kik a Kaukaszban, Transkaukasiában, Oroszországban, Krimben, Orosz-Lengyelországban, Kars- és Batumban laknak...

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

☞ Hazai krónika. ☞

Deák Ferencz miniszterelnöksége. Midőn Ő Felsege Deák Ferenczet kormányalakításra hívta fel; a többség vezére leplezetlenül kijelenté az Uralkodó előtt, hogy ő részint koránál, részint fizikai gyöngeségeinél fogva nem érez magában elég erőt a miniszterelnöki feladatokra. Ezzel ünnepélyesen jelzé Deák, hogy törvényt hozni és törvényt végrehajtani két különböző dolog s ő a kormányzatra nem érez magában hivatást; erre — ugymond — fiatalabb, s a miniszteri teendők napi fáradaimaira edzettebb physicum kívántatik, — mint az enyím. Oly tisztet nem vállalok magamra soha, melynek lelkiismeretes pontossággal megfelel nem vagyok elég erős. Deák 48-diki (igazság ügyi) minisztersége óta két évtized mult el; s a nemzeti szenvedés e hosszú korszaka alatt szive is elkezdett fájni a haza bölesének!

Az orvosok és természettudósok Kolozsvártt 1845-ben tartott ötödik, — illetve Temesvártt 1844-ben tartott negyedik országos nagygyűlésének előttünk fekvő munkálataiból megállapítható, miszerint e gyűlések közül az elsön, következő örmény polgártársaink vettek részt: Bogdánffy Gábor postamester (Kolozsvár), Csiki Dávid sebész (Kolozsvár), Gábor Antal kereskedő (Kolozsvár), Gajzágó Lukács főorvos (Szamosujvár), Harmat Márton orvostudor (Torda), Korbuly Bogdán kövárvidéki főorvos (Nagy-Somkút), Ötvös Ágoston orvostudor (Gyulafehérvár), Szentpéteri János orvostudor (Marosvásárhely) és Wolf János gyógyszerész (Kolozsvár). A temesvári gyűlésen pedig részt vettek: Kiss Miklós táblabíró (Temesvár), Keresztes János főorvos (Arad), Werzár Emanuel Torontál-vármegyei főorvos (Nagy-Beeskerek), Meskó János Csanádvármegyei főorvos (Makó), Dániel Lukács szolgabíró (Nagy-Lak) és Novák Imre orvostudor (Arad).

Szolnok-Doboka tisztujtása alkalmával e vármegyében, — melynek egykor a sokérdemű Gajzágó Salamón volt a főbírája, — most három tagja e csalágnak választatott meg újra. részint a központban, részint a külső tisztikarban viselt hivatali állásaira: Gajzágó László megyei aljegyző, — Gajzágó Vilmos Bethleni főszolgabíró — és Gajzágó Ernő, csáki-gorbói szolgabíró. A megyei képviselőtestület tagjai sorában van: Gajzágó Ferencz, szamosujvári volt kir. járásbíró és kir. ítélő táblai bíró, — Benel Antal szolgabíró, (Szamosujvártt), anyai részről szintén a Gajzágó család tagja.

Jótekyony hagyományok. Gattájai Gorove László országgyűlési képviselő minap elhunyt édes anyja, néhai Gorove Jánosné végrendeletében több jótekyony hagyományt is tett. Igy a Magyar Irók Segítő-Egyesületének 2000 koronát, a Budapesti Vakok-Intézetének 1000 koronát, a Budapesti Nőképző-Egyesületnek, a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének és a Betegágyasnőkórháznak egyenként 500 koronát, a Budapesti gyermekkórháznak, egy ágyalapítványra 400 koronát, a bereg-surányi kath. templom részére 400 koronát, Piskolt-Sokány, Gattája és Érmihályfalva községek szegényeinek községenként 200 koronát hagyott.

☞ Szamosújvári Híradó. ☞

— Szép példáját a kegyeletes megemlékezésnek adta egy közel vidéki gör. kath. lelkész városunk elhunyt országgy. képviselője: dr. Molnár Antal iránt; ki valamely ügyben őt jóindulatú és önzetlen pártfogásában részesítette. Az elhunyt iránti nemes érzelme arra indította a lelkészt, hogy halálját elhunytja után, háromrendbeli szentmiseálozatnak érette való bemutatása által tanusítsa. (Ily nemes hála nem szorul a mi magasztalásunkra; mert az önmagát dicséri).

— Az „Iparos-Egylet” február 9-én igen sikerült felolvasó estélyt rendezett. A változatos műsor számai közül dicsérettel kell különösen Papp Rózsa monologjáról megemlékezni: nemcsak jól tudta, de szépen és hatásosan adta elő a darabot. Ezen alkalommal lépett fel első ízben nyilvánosan, de azért a zavar-, vagy lámpaláznak legkisebb nyoma. Léptesse fel az „Iparos-Egylet” más alkalommal is; mert megmutatta a kedves kisasszony, hogy van tehetsége. . . Jól játszott hegedűjén a kis Temesváry János gymn. tanuló is. Tapsban és kihívásban részesült; közkívánatra még egy más darabot (népdalegyveleg) is játszott — szépen. — Finta Ferencz tanár felolvasása Petőfiről olyan remek dolgozat volt, hogy azt bármely előkelő körben is meghallgatták volna — élvezettel. Fogadja a derék felolvasó úr fölötté sikeres fáradságáért a hallgató közönség megérdemelt elismerését és szíves köszönetét. . .

— Nyilvános köszönet. A szamosújvári Iparos-Egylet 1902. febr. 9-én tartott táncmulatsága alkalmával felülfizettek: Gróf Karátsonyi Aladár 20 kor.; Dr. Gopcsa László, Tódorfi Lukács, dr. Farnady Gyula 10—10 kor.; Jákobi Dávid, Voith Miklós, Tüzes Tódor, Ázbej R. Jakab 8 kor. 40 fil.—8 kor. 40 fil.; Kopár Kristóf 6 kor. 80 fil.; Dr. Fogolyán Tivadar 5 kor. 20 fil.; Gebhardt Károly 4 kor.; Nits János, Szász Lajos, Benel Antal 2—2 kor.; Bangárth Konrád, Pap György, Wertheim Károly 1 kor. 40 fil.—1 kor. 40 fil.; Todorán Endre, Szongott Tivadar 1—1 kor.; Kádas Ferdinánd, Dobos Joáchim, Arnold István, Hochmal Frigyes 80—80 fil.; Banda Illés, Sipos Géza, Czecz Lukács, Kis János, N. N., Áján Joáchim, N. N., Pap Gergely, N. N., Kerpít József, Deák Sándor, Lengyel Ödön, Varga István, Izrael Jakab, Viczián Albert 40—40 fil.; Virányi Ferencz, Bunya Gergely 20—20 fil. A nemesszívű adakozók fogadják az egylet köszönetét. Szamosújvár, 1902. február 10. Bangárth Konrád egyleti pénztáros.

— Elhunytak: Nádudvaron Lukács Dezső életének 60. évében. Siratják édes anyja: Lukács Ignáczné, Novák Katalin és neje Pusztai Etelka. — Zilahon Papp Lukács, 26 éves kvrában. A szomorújelentést kiadták: édes anyja, özv. Papp Lukácsné és testvérei: Papp Antal, Papp Anna, Papp Juliska, Papp Katalin.